

դարարութեան վերայ, սակայն իւր դիմաց վերայ կը տեսնուէր հոգւոյն կրած յուզումն:

Լուս ու մուշ Պուրխոսի հետ բազուկ բազուկ անաւառ երկուքն ալ ամփիթատորն մտան:

(Շարայարելի)

Կ Ե Ս Ա Ր Կ Ա Ն Տ Ո Ւ Ի Տ Ա Լ Ա Յ Ի Ո Յ

ՄԵՇ ՊԱՏՄԱԳՐԻ ԻՆՆՍԵՆԱՍԵԱԿՆ

ՄԱՌՈՒՄԱԼԻ և սրտաշարժ էր իւր պարզութեանը մէջ այն տեսարանն, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 8-9ին Միլան քաղաքի Մորգինի թաղին տնակին մէջ. ուր կէս դարէ ի վեր կ'ապրի, այսինքն՝ կը խորհի և կ'աշխատի կեսար Կանտու, իտալական ազգին և ներկայիս մեծագոյն փառք հանդիսացող հինաւուրց ծերունին: Նոյն ամսոյն հնգին՝ աւարտեց նա իւր իննսնամեակը, բայց իր վերայ սրտաշարժ հին սովորութեամբ մը՝ ամսոյն ութերորդ օրը, այսինքն քաղաքին պաշտպան սրբոյն Ամբրոսիոսի յիշատակին տօնախմբեցին: Այդ օրը բազմութիւն քաղաքացւոց տիկնայց, տղայոց, եկած խռնած էին այն սրահներուն մէջ, ուր մեծամեծ և նշանաւոր անձինք՝ իտալացիք և օտարք, եկեր էին իրեն յայցելութիւն և ի մեծարանս, թիէրի և Լիսցի նմաններէն սկսեալ՝ մինչ ի Բալզակ և կայսրն Բրազիլիոյ, Բալբո (Balbo), Ռոզմինի, և Ստոպպանիէ՝ մինչև ի ծիրանաւորն Լավիթերի. անհամար արուեստագէտք և ուսումնականք:

Հռչակաւոր ծերունին բազմած առնոց մէջ, համաստեղեամբ կ'ընդունէր առ ինքն ուղղուած մաղթանաց և մեծարանաց հետ՝ փունջ փունջ ծաղկանց. խոհական աղետալուք գլուխն ծածկուած երկայն՝ բայց ոչ գեռ

և սպիտակացեալ հերթք, ամենուն սրտնայնաց առիթ էր: Առողջ կերպարանքն՝ որ մխիթարութիւն է գինքն յարգողաց, կը խոստանայ տակաւին երկայն տարիներ. իսկ զուարթամիտ և քաղաքավար խօսակցութիւնն՝ հաճոյական է և գիտնական՝ ինչպէս ամէն առնն:

Լուս կ'ըսէ. Գեր. իսիդորոս Կարինի (վատիկանեան գրչագրաց բազմահմուտ մատենապետն), թէ «Կենաց կոր գիծը կը կատարէ, աշխատելով միշտ ճշմարտին և բարւոյն համար. կարծես թէ առանց իր անդրադառնալուն. և լատին քերթողին ըսածին պէս, տարիները դիպուած են ուսոցը վերայ առանց շշուշ մը հանելու. tacitis senescimus annis» (1):

Տղայք՝ մաղթանաց պարերդ մը երգեցին. յետոյ բազմութիւն օրիորդաց իրեն իրարու մրցակիցք՝ անուանի անձինք հարուածներէն արձակ և ոտաւառ արտաւանդներն արտասանեցին: Եւ որովհետեւ ինքն նկատել տուաւ թէ ամենքն ալ սրտաշարժ կտոր մ'ընտրեւ ինչ, պատասխանեցին իրեն՝ թէ զարմանալու բան չի կայ, զի իւր գրութեաններէն առնուած էին անոնք. և որոց մէջ՝ սիրտն է նախկին տեղն գրաւորն:

Cesare Pantini
ly k u u p ly u l i n n z

Perseverando

Fotoincisione F.lli. Armanino - Genova.

Մեծ ազդեցութիւն ըրին վրան ծե-
րունւոյ մը բարեմաղթութիւններն ,
որ էր Ղէվա , պետական խորհրդա-
րանին՝ իր նախկին աշակերտն . սա
յիշեցուց թէ ինչպէս վաթսուռ տարի
յառաջ՝ երբ կանտու ուսուցիչ էր
Սրբոյն Աղեքսանդրի կոչուած (այժմ
Բեկկարիա Beccaria) կրթարանին
մէջ , օր մը մեր երիտասարդ ուսու-
ցիչը դասատունէն դուրս կանչուեցաւ .
ելաւ և այլ եւս չի դարձաւ : Ուսում
նարանին պաշտօնեայն եկաւ ծանու-
ցանելու , թէ ցառուցին հիւանդացե-
ր է : Ինչ հիւանդութիւն . զինք կանչողն
աւտորիական ոստիկանութեան պաշ-
տօնեայ մ'էր՝ ի բանտ տանելու զին-
քը , ուր ամիսներով քաւեց հայրե-
նեաց վերայ ունեցած սէրն և աշխա-
տութիւնը :

Ուսումնական աշխատութեան սե-
նեակը , որոյ ամէն կողմը լի է գրքե-
րով , կը տեսնուի գեղեցիկ մագաղաթ
մը՝ ճոխ պարունակի մէջ , զոր ի կան-
տէ հիմնեալ լուրբարդեան պատմա-
կան ընկերութիւնը իրեն կը նուիրէր :
Մագաղաթի վերայ հետեւեալ վերտա-
ռութիւնը գրուած էր , Բեկարմիի
գրչով .

Կեսար Կանտու — Նրբախօս մատենա-
գիր , վիպասան լի երեւակայութեամբ , պատ-
մագիր Բուշակնուն , աննկուն եւանդեամբ
նուիրեց ինքզինքն գիտութեանց ամէն մա-
սին , — եւ մոգիչ ոճով եւ բանից կորո-
վով , — տարերքը քննեց իբրու վեհագոյն
ուսուցիչ , — ընդարձակ պատկերի վերայ
ստուերագրեց մարդկային ազգի պատմու-
թիւնը . — Խտալալուց փառքը ու աղէտ-
ները՝ ծափահարուած հատորներով . խրա-
տեց ժողովուրդը խոհական խորհուրդնե-
րով չափաւորութեան , սիրոյ , իմաստունութեան
եւ կրօնից . անընդհատ աշխատանքով եւ
մրրկոյից ժամանակներէ յոգնած՝ բաց ոչ
լքեալ , յստակ եւ պայծառ մտքով , այսօր ի
5 դեկտեմբերի 1894 , կը լրացնէ կենաց
իննսներորդ տարին : Համբաւաւոր պատ-
մագրին հովանաւորութեամբ ձեւացած լով .

բարդական պատմական ընկերութիւնն , այս
համդիսական օրուան մէջ իւր բազմադիւն
նախագահին երախտապարտ մեծարանաց
ցոյց կը մատուցանէ .

Վարչական խորհրդոյ անդամք

Փեղիքս Կալմանի .
Կեսար Վինետտի .
Էմմանուէլ Գրեպպի .
Կարլոս Ե . Վիսկոնտի .
Ղուկաս Բելտրամի .
Եմիլիոս Սելետտի .
Եմիլիոս Մոտտա .

Բաց աստի՝ ուրիշ ամենագեղեցիկ
մագաղաթ մ'այլ ընծայած է ճար-
տարն Յակովբ Կամպի (Campi) որ՝
1804 Կանտուի ծննդեան թուականին
հազուատով կին մը նկարեր էր . և
այսօրուան նորբելով արդուզարդով
ուրիշ կին մը , ու կապոյտ ցունկարի
վերայ հին ատեն գործածական ձիթոյ
կանթեղ մը , հսկող ուսումնասիրաց
սիրելի բարեկամը , և 1894 ի գիշեր-
ները լուսաւորող ելեկտրական կան-
թեղն :

Սեղանատախտակի մը վերայ գրուած
է Անդրէաս Փերրարի ծիրանաւոր
արքեպիսկոպոսին պատկերը , իրմէ
նուիրեալ առ Կեսար Կանտու : Տա-
րէջին նախընթաց օրը Միլանու եկե-
ղեցւոյն նոր առաջնորդն՝ ծիրանաւորս՝
անուանի քաղաքացւոյն այցելութիւն
մը տուաւ իր բարեմաղթութեամբք .
և պատմագիրն յերկար խօսեցաւ հե-
տը՝ Կամպիի և Բրիվիոյի թեմերուն
վրայ , ուր ծնած է , յիշելով տեղուան-
քը , գէպքերը ու անձինքը :

Անդրէաս Վէրգա , ծերակուտի ան-
դամ , իւր գրեթէ հասակակցին լա-
տին ու իտալ լեզուով բանաստեղծու-
թիւններ ընծայեց , վասն զի ութսնա-
մեայ գիտնականն՝ գեռ ևս կը սփոփուի
մուսայից ընկերութեամբ . « Սիրելի
Կեսար , — այսպէս գրելով առ նա . —

ծիրանաւորն Մեդրէաս՝ համանուն բր-
ժիշկը մուգընել տուաւ քեզ. և այս
բնական էր: Չեմ ուզեր որ ծիրա-
նաւորն՝ ծննդեանդ տարեգարձին,
այդ կերպով ֆնասէ ինձ»: Ստորա-
գրեալ: Մեդրէաս բժիշկ:

Հեռագրաց և նամակներու բլուր
մը գիշուած էր. իտալիոյ ամէն պատ-
մական ընկերութիւնը մաղթանք ուղ-
ղեր էին առ կանտոն:

Տարարիւնի հեռագրեց. — « Ի
գիմաց պատմական կաճառին և Տոս-
կանեան պատմական Յանձնաժողովոյն՝
կ'ուղղեմ իտալիոյ պատմական ուս-
մանց անուանի հինաւուրց ծերուն-
ւոյն՝ զուարթ բարեմաղթութիւն »:
« Բարեբաստութեամբ լրանալով այ-
սօր իննսնամեակը՝ իր անուանի կա-
ճառակցին կանտուի, կրուակայի ճե-
մարանն՝ անկեղծ մեծարանաց մաղ-
թանք և ուրախակցութիւններ կ'ա-
ռաքէ »: Ստորագ. « Նախահիւպատոս
Միլանէսի »:

Ի Հռոմէ. — « Հայրենեաց պատ-
մութեան Հռոմէական ընկերութիւնը՝
կ'ուղղէ մեծարանօք իր ողջոյնն առ
մեծամբաւ իննսնամեակի պատմագիրն »:
Ստորագ. « Հուգո Բալզանի Նախա-
գահ »:

Ի Փորթնտիայէ. — « Առ հրաշալի
իննսնամեայն՝ որ ոչ միայն համբա-
ռովն՝ այլ և ժամանակաւ կը յաղթա-
նակէ, ուրախակցութիւն և մաղ-
թանք »: Ստորագ. « Պիոս Ռայլին »:

Հեռագրեցին այլ և այլ ուսումնա-
կան ընկերութիւններէ զատ, իր միակ
ողջ մնացած եղբայրն, և ուրիշ շատեր:

Իտալական ազգային ժողովոյ երես-
փոխան Ռիփսեւ Պապա բարեմաղ-
թութիւններ ուղղեց առ անուանի և
հայրենասէր պատմիչն. Աղբըսանդր
Ռոսսի երեսփոխանն՝ ողջունեց հինա-
ւուրց բարեկամը, — կորգեպի ու-
սուցչապետն՝ կոչելով զնա. « գերա-
զոյն դատարարակ իտալական երիտա-
սարգութեանն » և այլն և այլն:

Բոնասի կոմսն՝ իբրու յանձնակա-
տար Միլանո՝ նոյն քաղաքին կող-
մանէ մաղթանք և խնդակցութիւն
ներկայացուց, առ որ կանտոն հար-
ցուց և տեղնիտեղն ծանօթացաւ իրմէ
ժողովրդեան և շրջակայից վիճակը:

Ձայնակից եղան հասարակաց ու-
րախութեան և մաղթանաց՝ քաղա-
քապետն Վինսպէր, դատաստանական
ատենին նախագահն Դոնա և Բրիւիոյ
իր ծննդավայրին Մեդիկոսն Դելա-
կոնոյ. իսկ կաւալոտտի այսպէս հե-
ռագրեց ի Հռոմէ. — « Իմ կողմա-
նէս բարեմաղթեցեք զարմանալի ծե-
րունւոյն, որոյ տարէլիցը կ'ողջունէ
իտալիան, որ 1914ին իտալիոյ նորա-
գոյն պատմութիւնն հրատարակէ՝ իր
դժուարին ժամանակացը, և թէ ինչ-
պէս գիտցաւ վայելչապէս ներկայա-
նալ նոր դարուն »:

Ծերունի պատմագիրն իւր իննրս-
նամեակի առթիւ գիմեց առ սրբազան
Քահանայապետն Լեոն ԺԳ, խնդրե-
լով անոր հայրապետական օրհնու-
թիւնը, և նա սիրալիւր պատասխա-
նով մը ողջունեց և օրհնեց վաստա-
կաւոր ծերունին:

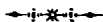
Թաւարտ հանդիսին ամենայն ող-
յուզեալ սրտիւ հեռացաւ՝ զաշխարհս
իւր մէջ պարունակող տունէն, կրկնե-
լով այն խօսքերը՝ զոր դեռ երեք ան-
խոնջ պատմագիրն կը գրէր Նոր Ճաղ-
կաքաղիւն մէջ, Սոնտեսկիէոյի յիտա-
լիա ըրած ճանապարհորդութեան
մ'առթիւ, իր անձին վերաբերելով հին
պատմիչն խօսքն, թէ « կրած տհա-
ճութեանցս մէջ՝ ուսմունքն ամեղօրա-
ւոր դեղ մ'եղաւ ինձ, փորձած ըլ-
լալով որ ժամ մը ընթերցմանէ յե-
տոյ՝ անկարելի է որ չի փարատին
անոնք »:

Այս ուսման մէջ արժան է փնտռել
կեսար կանտուի երկար և գործու-
նեայ կենաց գաղտնիքը, որով ոչ միայն
գրական գործունէութեամբն զարմա-
նալի եղաւ, այլ և զանազանութեամբ

և արեգեբրակնութեամբ զորս գիտ-
ցաւ իւր կաղամարին մէջ ամփոփել
չորս բնորոշ յատկութեամբ՝ այսինքն
է անգղիական հաստատամտութեամբ,
գերմանական համբերութեամբ, գաղ-
ղիական պատրաստականութեամբ և
խալապական չափով։ Աւելցնենք մեր
կողմանէ, որ երբ՝ 1848ին, ի վենե-
տիկ գումարեցաւ իտալացւոց ազ-
գային գիտնական հռչակաւոր ժողովն,
որոյ՝ թէ ոչ Նախագահ՝ այլ Նախա-
գահի ատենադպիր բերան և առաջ-
նորդ էր ինքն կեսար կանաու, ըն-

տաներար ծանօթացաւ մեր Մխիթա-
րեան Միաբանից հետ, յորոց՝ այն
ժողովոյն ընկերագիր եղողք և ապ-
րողք՝ իրենց նորահաս եղբարց հետ,
փափագին՝ որ այս գոյնն ծանօթու-
թիւնը, հանդերձ իր կենդանագրան,
իբրեւ անմոռաց հաւաստիք յարգա-
նաց իր արժանեացն, և նշոյլ հին բա-
րեկամութեան, ընդունի բազմարդիւն
և պանծալի Նեստորն ներկայ իտա-
լական դպրութեանց և համաշխարհի
պատմագրաց։ Վստահեմք որ մեր ազ-
գային բանասէրք ալ ձայնակցին մեզ։

ՏԱՐՈՐԻՆ ԱՎ ՀԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդկութեան մէջ կայ առանձին
համակրութիւն կամ հակակրութիւն
մի, թէ ըլլայ նկատմամբ անձանց և թէ
անշունչ առարկային։ Մեր հոգւոյն՝
կամ լաւ եւս ըսել՝ մեր կազմութեան
այս առանձին բնութիւնն նկատմամբ
արտաքին տպաւորութեանց կը կոչուի
քնիկ խառնուած։ Երբեք հոս այլեւայլ
մարդկանց մի քանի հետաքրքրաշարժ
համակրութիւն կամ հակակրութիւն
քը։

Մեղիկեանց Մարիամի համար
կը պատմուի, թէ վարդը հոտուըտա-
լուն պէս իսկոյն վրան մարելիք կու
գար, և ընդ հակառակն կարգէ գուրս
կ'ախորժէր նարգէսը և յակինթը։
Հռչակաւորն Երազմոս՝ որքան այլ
Ռոտտէրդամի մէջ ծնած էր, սակայն
այն աստիճան հակակրութիւն մ'ունէր
ամեն տեսակ ձկանց, որ անոնց հոտն
միայն բաւական էր իրեն վրայ ջերմ
բերելու։ Ամբոստիոս Պարէոյ կը պատ-
մէ իրեն յանձնուած հիւանդի մը հա-
մար որ չէր կրնար տեսնել օձաձուկ ա-
ռանց սարսուռ զգալու։ Թովսէփ Սկա-
լիգերոյ և Պետրոս Աբանոցի ու և է կեր-
պով չէին կրնար իրենք զիրենք վար-
ժեցնել կաթ ուտելու։ Կին մը խորո-

ված խեղափառ տեսնելով կը մարէր-
ուրիշ մ'այլ ծածան (carpione) տեսնե-
լով վրան ցնցիւն մի կը զգար։ Կար-
գանոյ հակիթ մը տեսնելով՝ վրան այլ-
այլութիւն կու գար։ Պոլոնիոյ Լա-
դիսլաուս թագաւորն խնձոր մի տես-
նելով շատ գէշ կը զգար։ Իսկ եթէ
սոյն պտուղս Գաղղիոյ փրանկիսկոս թա-
գաւորի Քեննէ քարտուղարին ընծայ
տրուէր՝ իսկոյն քթէն արիւն կու
գար։ Անգղիոյ թագաւորն Հենրիկոս
Գ իւր սննեկին մէջ չէր կրնար կա-
տու տեսնել։ Ուրիշ գուքս մ'այլ ուր
որ այս կենդանին տեսնէր՝ շտապաւ
կը փախէր նոյն տեղէն։ Աւստրիոյ
փերդինանդոս կայսեր արքունեաց հը-
րամանատարն կատուի մլաւելը միայն
յսելով իսկոյն քթէն արիւն կու գար,
թէպէտեւ բաւական հեռու այլ գտուէր
այս անվնաս կենդանին։ Պ. Դէ լ'Անկը
կը պատմէ մարդու մը վրայօք, թէ
միայն անգամ մը ողնի տեսնելով
այնքան զարհուրեցաւ, որ այնուհե-
տեւ շատ տարիներ կը տանջուէր եւ
բեւակայելով՝ թէ այս կենդանին է
որ իւր փորտաթիւք կամաց կամաց կը
կրծէ։ Նոյն հեղինակն կը պատմէ նաեւ
զինուորական արդեամբք անուանի